

УДК 37.013.43(09)(477)«19.1940-1950»

О.А. Жиров

Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА 40-х – ПОЧАТОК 50-х років ХХ ст.)

У статті розглянуто особливості культурно-освітнього процесу в Україні у післявоєнний період; розкрито динаміку кількісного зростання клубних закладів та мережі гуртків художньої самодіяльності в Українській РСР у перші післявоєнні роки; проаналізовано заходи й постанови уряду, спрямовані на відбудову та розширення культурно-освітніх закладів і поліпшення стану навчально-виховної роботи в них.

В статье рассматриваются особенности культурно-образовательного процесса на Украине в послевоенный период; раскрывается динамика количественного увеличения клубных учреждений и сети кружков художественной самодеятельности в Украинской ССР в первые послевоенные годы; анализируются мероприятия и постановления правительства, направленные на восстановление и расширение культурно-образовательных учреждений и улучшение состояния учебно-воспитательной работы в них.

The features of cultural and educational process in Ukraine in a post-war period are considered; the dynamics of quantitative growth of club establishments and network of groups of artistic independent action in Ukrainian SSR in the first post-war years is exposed; measures and decisions of government, directed on renewal and expansion of cultural and educational establishments improvement of the state of educational and up-bringing work in them are analyzed.

Постановка проблеми. Сучасний період державотворення характеризується посиленням ролі історико-педагогічних знань, інтересу до досвіду минулого. Це створює необхідні умови для органічного поєднання сучасних освітніх концептуальних підходів з історією та культурою українського народу.

Важливе місце в історії України посідає період післявоєнного десятиліття. Дискусії з концептуальних проблем відбудови після Другої світової війни продовжуються, і це ще раз засвідчує важливість вивчення окремих аспектів, у тому числі й функціонування культурного життя, діяльності людей інтелектуальної праці в умовах відбудови та утвердження тоталітарного режиму в Україні. У зв'язку з цим дослідження наукової проблеми розвитку вітчизняної культури й мистецтва у другій половині 40-х–у 50-ті роки ХХ ст. є досить актуальним і має як теоретичне, так і прикладне значення.

Аналіз актуальних досліджень. Ця проблематика активно розроблялася в історіографічній літературі. Серед узагальнюючих праць, в

яких історики намагалися переосмислити події повоєнного часу в різних сферах життя України, необхідно відзначити дослідження В. Барана, В. Даниленка, Ю. Кондуфора, В. Литвина. Змінам у соціально-економічному, політичному і культурному розвитку країни періоду сталінізму, розкриттю основних складових системи радянського тоталітаризму присвячені праці В. Даниленка, Г. Касьянова, С. Кульчицького, Ю. Шаповала. Наслідки війни для України проаналізовані в дослідженнях І. Дробота, М. Ковалю, В. Кучера, А. Слісаренка, П. Чернеги. Дозвілля населення вивчалось у працях Г. Горобця, Б. Грушина, Є. Зазерського, В. Зінича, Б. Колпакова, В. Патрушева. О. Замлинська, І. Золотоверхий, І. Крип'якевич, В. Русанівський, Ю. Станішевський, Л. Шевченко, В. Юрчук проаналізували культурні процеси в Україні у 1943–1953 рр. Заслужують на увагу дисертаційні дослідження В. Кононенко, А. Корнейко, Р. Попп та В. Ткачука, в яких науковці висвітлюють соціально-політичні процеси в західноукраїнських землях у перше повоєнне десятиліття, життя інтелігенції Львова у 1945 – 1953 рр., суспільно-політичні настрої та моральний стан населення в повоєнний період. Отже, аналіз наукової розробки проблеми в історико-культурному, педагогічному та мистецтвознавчому аспектах дозволяє констатувати, що, незважаючи на важливість періоду післявоєнної відбудови для осмислення історико-педагогічних здобутків, він є одним із найменш досліджених в історії вітчизняної педагогіки і мистецтва й потребує ґрунтовнішого вивчення.

Мета статті – на підставі виявленого комплексу джерел, усебічного вивчення історіографії з'ясувати особливості культурно-освітнього розвитку українського народу в повоєнний період.

Виклад основного матеріалу. В історії України післявоєнний період характеризувався складними відбудовчими процесами, що було зумовлено ліквідацією наслідків Великої Вітчизняної війни. Це був час морального і духовного піднесення українського народу, зростання його національної самосвідомості, культури, освіти й мистецтва.

На тлі тогочасної політичної та економічної ситуації у країні швидких обертів набирає культурне будівництво. Керуючись рішеннями союзних партійних і державних органів про народну освіту, про культуру, партійні й радянські органи республіки розгорнули величезну роботу, спрямовану на втілення планових п'ятирічних накреслень у справі задоволення

повсюдного прагнення населення України до навчання, до знань. До найважливіших напрямів повоєнної діяльності в Україні були віднесені відновлювальні процеси у сфері культури, які розглядалися в органічному зв'язку з усіма іншими проблемами багатогранного відбудовчого процесу. Наголошувалося, що фундаментальними підвалинами відновлення культурного життя є прискорення відбудови економіки. Проте в умовах, коли на перший план виходила відбудова важкої промисловості і нарощування воєнного потенціалу, на інші сфери життя, у тому числі й на культуру, не вистачало коштів. Так, згідно з архівними даними, Комітет у справах культурно-освітніх закладів при Раді Міністрів УРСР на період першої п'ятирічки було заплановано 33,0 млн крб., Комітету в справах мистецтв при Раді Міністрів УРСР – 50,0 млн крб., тоді як Міністерству промисловості будівельних матеріалів УРСР – 286,0 млн крб. Саме тому видатки на культуру концентрувалися на найважливіших об'єктах – школах, вищих навчальних закладах, науково-дослідних установах. Без налагодження їх роботи відбудова економіки була неможлива.

Важливим показником духовного відродження культурно-освітньої галузі в цей період стає розвиток різних видів мистецтв. Зусиллями талановитих митців України відновлювалося театральне, хореографічне, музичне, образотворче мистецтво та кіно. Вже у 1944 р. було завершено реевакуацію установ і закладів культури. На початку 1944 р. РНК УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову «Про переїзд Президії ВР УРСР, РНК УРСР, ЦК КП(б)У, наркоматів і центральних організацій УРСР до м. Києва із Харкова», що стало позитивним явищем у культурно-освітньому житті країни.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок: якщо 20-30-ті роки ХХ ст. були періодом активного становлення всього українського народного мистецтва (з'являються нові жанри і форми, створюються професійні та аматорські колективи, проводяться олімпіади, огляди, фестивалі народної творчості, з'являються перші ґрунтовні теоретичні праці), то 40-ві роки – це час уповільненого розвитку, пов'язаного з ідеологічними гальмами радянських часів, зокрема з насаджуванням соціалістичного реалізму в мистецтво, боротьбою з проявами націоналізму, космополітизму, що на певний період виводить народну хореографію з кола наукових інтересів. Таким чином, погоджуючись із думкою істориків, мистецтвознавців і дослідників, зазначимо, що у процесі відбудови

культурно-освітнього життя українська культура в цілому потрапила під посилений ідеологічний тиск сталінського режиму: зазнала постійних переслідувань, нищилась як культура національна і формувалася як культура класова. Це привело до формування й усвідомлення в суспільстві нових підходів до оцінки ситуації у країні. В Україні розгортається інтенсивний пошук нових сфер і форм самореалізації в культурі та науці.

Архівні матеріали засвідчують, що протягом четвертої п'ятирічки Рада Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У прийняли низку постанов, спрямованих на відбудову та розширення культурно-освітніх закладів і поліпшення стану навчально-виховної роботи в них: «Про заходи до стимулювання соціалістичного змагання між працівниками клубних установ і масових бібліотек системи комітету в справах культурно-освітніх установ при РНК УРСР», «Про збільшення капіталовкладень Комітету у справах мистецтв при Раднаркомі УРСР», «Про план відбудови районних будинків культури та клубів у сільських місцевостях УРСР на 1946 р.», «Про хід виконання постанови «Про заходи до поліпшення роботи сільських і колгоспних клубів», «Про підготовку та участь у концерті, присвяченому 1-й сесії Верховної Ради СРСР, танцювального колективу художньої самодіяльності трудових ресурсів УРСР», «Про підготовку до Всесоюзного огляду музичного і хореографічного самодіяльного мистецтва робітників і службовців» тощо. На нашу думку, сам факт ухвалення подібних постанов свідчить про те, що керівні органи країни приділяли велику увагу відновленню культурного життя, збагаченню духовної сфери населення.

Починаючи з 1946 р., відбудовчі процеси почали відбуватися значно інтенсивніше. Серйозні зусилля в цей час були спрямовані на відновлення мережі клубних установ. У післявоєнний період клуби стають невід'ємною частиною радянського суспільного життя. Вони посідають важливе місце в політичному і культурному вихованні трудящих поряд з іншими установами – школами, театрами, кіно, радіо, бібліотеками, музеями. У фондах ЦДАВО України [5, 27–41; 6, 1; 7, 1; 8, 1] збереглися документи, які дозволяють простежити динаміку кількісного зростання клубних закладів в Українській РСР у перші післявоєнні роки (рис. 1).

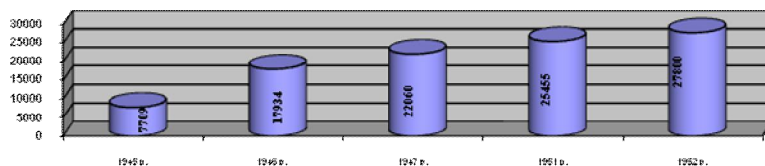

Рис. 1. Розвиток мережі клубних закладів в УРСР

Ці діаграми засвідчують стрімке збільшення кількості клубних установ, що сприяло посиленню їх ролі у справі виховання людей, культурного відпочинку та проведення вільного часу.

Ознайомлення з діяльністю клубних установ у післявоєнний період дозволило визначити основні напрями їх роботи: а) популяризація новітніх досягнень науки, техніки й передової практики; б) поширення наукових знань серед населення; в) розвиток художньої самодіяльності і народної творчості, організація культурного відпочинку й художнього обслуговування трудящих; г) сприяння розвитку фізичної культури і спорту; д) надання допомоги школам у проведенні позашкільної культурно-виховної роботи з дітьми [9, 10]. Отже, характерною особливістю клубної роботи стає тісний зв'язок наукової діяльності, навчально-виховного процесу і культурного відпочинку.

У процесі дослідження встановлено, що на початку 50-х років ХХ ст. культурно-освітнє будівництво поступово зазначає певних змін. Характерною тенденцією стає спорудження палаців і будинків культури – комплексів культурно-освітніх установ, що включають кінозал, бібліотеку, читальню, театральну сцену, приміщення для занять спортом, кімнати для роботи самодіяльних гуртків. Найбільшим досягненням відбудови стало функціонування державної культурно-освітньої установи на території кожної сільської ради [3, 497]. Станом на 1 січня 1955 р. в УРСР діяло 28163 клубних закладів усіх типів і відомств, у тому числі в сільській місцевості 25698 клубів. Отже, відбудова матеріально-технічної бази культурно-освітніх закладів, на нашу думку, стала важливою передумовою відродження культури і мистецтва в післявоєнний період. Культурно-освітні установи розгорнули різноманітну за своїми формами роботу, спрямовану на виховання трудящих, мобілізацію їх на виконання завдань партії з відбудови та подальшого розвитку всіх галузей народного господарства.

Одним із провідних чинників піднесення культури і впливу на широкі маси в цей час стає художня самодіяльність. За роки відбудови в царині

аматорського мистецтва і традиційної культури відбулися помітні зрушення, які спричинили докорінну зміну культурно-ціннісних орієнтирів і художньої свідомості митців оновленого соціуму. Художня самодіяльність стає найпопулярнішою і наймасовішою формою народної творчості й культурно-освітньої роботи.

У процесі дослідження питання щодо становлення та розвитку художньої самодіяльності виявлено, що ще під час воєнних дій у 1944 р. були прийняті важливі відносно подальшого розвитку самодіяльного мистецтва постанови: «Про відновлення колективів художньої самодіяльності в Україні», «Про збирання фольклору, створеного за час Вітчизняної війни, та проведення республіканської наради практиків-збирачів фольклору», «Про проведення обласних оглядів художньої самодіяльності УРСР», «Про проведення Республіканської олімпіади художньої самодіяльності УРСР», що свідчило про розуміння державою важливої культурно-освітньої ролі самодіяльного мистецтва. Вивчення «Матеріалів про розвиток народної творчості і самодіяльного мистецтва в Українській РСР» доводить, що важливими напрямками розвитку художньої самодіяльності були визначені огляди, фестивалі, олімпіади, організація збирання фольклорного матеріалу. Розквіт художньої самодіяльності став визначним культурно-просвітницьким явищем досліджуваного періоду. Базою для функціонування художньої самодіяльності в післявоєнні роки стають культурно-освітні установи. Для будь-якого підприємства чи закладу освіти в цей час престижним уважалося мати власний танцювальний колектив, хор, оркестр, драматичний гурток. Найважливішим завданням, яке ставила держава перед клубними установами, була організація самодіяльної художньої творчості.

Найбільшого поширення художня самодіяльність набула у вигляді гуртків. У перші повоєнні роки при культурно-освітніх установах відновили роботу численні гуртки за різними напрямками роботи. Знайдені в ЦДАВО України матеріали засвідчують, що якщо станом на 1 січня 1945 р. в Україні було 12200 гуртків художньої самодіяльності і 153900 гуртківців, то на 1 жовтня 1945 р. – 19272 гуртки і 258753 гуртківці. Станом на 1 січня 1946 р. в Україні налічувалося 21787 гуртків, які охоплювали 260000 учасників. Ще за рік кількість гуртків зросла на 10541 та на 129906 учасників. Згідно з річним звітом Управління

художньої самодіяльності Комітету в справах культурно-освітніх установ УРСР за 1947 р. виявлено збільшення мережі гуртків художньої самодіяльності за рік [1, 1]. Ці дані відображено в табл. 1.

Таблиця 1

**Розвиток мережі гуртків художньої самодіяльності в Україні
станом на 1947-1948 рр.**

Назва гуртків	Кількість		Кількість	
	гуртків	учасників	гуртків	учасників
	на 1.1.1947 р.		на 1.1.1948 р.	
драматичні	13318	163016	15079	193465
хорові	9061	125221	11036	174142
музичні	5407	49307	7059	59612
танцювальні	1896	19180	2457	29369
образотворчі	107	1392	149	1508
інші	2539	31790	1066	16886
Разом	32328	389906	36846	474982

З архівних матеріалів за 1947 – 1949 рр. дізнаємося, що станом на 1 січня 1948 р. в Україні працювало 36846 гуртків (у них брали участь 474982 особи), з яких танцювальних – 2457 (відвідувало 29369 осіб). Станом на 1 січня 1949 р. уже було 40946 гуртків (загальна кількість учасників – 516831). У 1950 р. свою діяльність здійснювало 46934 гуртки з кількістю 589476 осіб. З кожним роком кількість гуртків художньої самодіяльності невпинно збільшувалась, а отже, і посилювалася їх роль у справі виховання підростаючого покоління.

На початку 50-х років ХХ ст. найпоширенішою формою культурно-освітньої роботи серед населення стають драматичні, хорові, танцювальні та музичні гуртки. Кількісні показники гуртків художньої самодіяльності за 1953 – 1954 рр. відображено в табл. 2 [10, 85].

Отже, дані табл. 1 і 2, науковий аналіз архівних матеріалів дає можливість стверджувати, що загальною тенденцією розвитку культурно-освітньої галузі протягом 40–50-х років ХХ ст. стало збільшення загальної кількості клубних установ, питомої ваги гуртків художньої самодіяльності та кількості учасників у них.

**Розвиток мережі гуртків художньої самодіяльності в Україні
станом на 1953-1954 рр.**

Кількість гуртків		Кількість учасників		Напрями гуртків
1953	1954	1953	1954	
13286	14299	282800	304600	хорові
7338	7568	67600	74600	музичні
17156	17590	240000	246700	драматичні
4429	7688	43400	73700	танцювальні
888	833	9600	10900	образотворчі
43097	47978	643400	710500	Усього

Активізації творчої діяльності самодіяльних колективів й окремих аматорів значною мірою сприяла організація і проведення в післявоєнний період оглядів та олімпіад художньої самодіяльності, основними завданнями яких було: популяризація досягнень і демонстрація творчих успіхів гуртків художньої самодіяльності, виявлення та масове поширення кращого досвіду і зразків роботи гуртків художньої самодіяльності, широке залучення культурних і мистецьких сил республіки до повсякденної та активної участі в подальшому розвитку художньої самодіяльності [4, 25]. Спеціально до олімпіад, оглядів масовим тиражем видавалися репертуарні збірки та методична література для гуртків художньої самодіяльності. За матеріалами олімпіад знімалися художньо-документальні фільми. Аналіз архівних матеріалів засвідчує, що під час підготовки і проведення оглядів та олімпіад художньої самодіяльності збільшувалась кількість гуртків та їх учасників, значно покращувалась навчально-виховна робота в них, розширювався репертуар самодіяльних колективів, удосконалювалась виконавська майстерність.

Проведене дослідження дало можливість установити, що, починаючи з 1944 р., щорічно проводилися республіканські олімпіади та огляди художньої самодіяльності, зміст і діяльність яких визначали відповідні постанови Ради Міністрів УРСР. Отже, олімпіади та огляди художньої самодіяльності відігравали важливу культурно-освітню роль у перше післявоєнне десятиліття, оскільки мобілізували людей на нові творчі зрушення, сприяли масовому залученню до художньої самодіяльності, формуванню всебічно розвиненої особистості.

Незважаючи на посилену увагу керівництва держави до розвитку художньої самодіяльності, у перші післявоєнні роки рівень колективів у цілому не відповідав запитам суспільства. Для вирішення цього питання потрібні були екстрені заходи щодо підвищення якісного рівня мистецтва.

Дослідження довело, що головною проблемою в цей час стає нестача керівних кадрів. Потреба у кваліфікованих кадрах відчувалася майже у всіх жанрах. Надаючи великого значення діяльності культурно-освітніх установ з виховання трудящих, партійні організації вживали низку заходів, спрямованих на активізацію роботи клубів, гуртків, театрів, бібліотек, музеїв. По-перше, підвищенню рівня керівництва ними сприяло створення у 1945 р. при Раді Народних Комісарів УРСР Комітету в справах культурно-освітніх установ, а при виконкомах обласних, міських і районних Рад депутатів трудящих – відділів культурно-освітньої роботи. Ці установи здійснювали керівництво всією культурно-освітньою роботою серед населення країни, спрямоване на піднесення культурного рівня і політичної активності народу. При Комітеті в справах культурно-освітніх установ активно починає працювати Управління художньої самодіяльності, основними завданнями якого стали: 1) перебудова репертуару гуртків та однаків виконавців й очистка його від усього безідейного, низькопробного й застарілого та поліпшення ідейної і творчої роботи в гуртках; 2) створення нового репертуару для гуртків художньої самодіяльності; 3) підвищення кваліфікації керівників гуртків художньої самодіяльності; 4) проведення республіканських та всеукраїнських конкурсів, олімпіад, оглядів художньої самодіяльності [2, 2–3]. Крім того, була організована робота зі збирання й класифікації фольклору, використання його записів у гуртках художньої самодіяльності. По-друге, приймаються постанови, які мали на меті якісне зростання керівних кадрів: «Про підвищення кваліфікації керівників гуртків художньої самодіяльності Західних областей УРСР» (1945 р.), «Про проведення наради практиків-збирачів фольклору Західних областей УРСР» (1945 р.), «Про проведення огляду-наради кращих носіїв фольклору» (1945 р.), «Про заходи подальшого поліпшення керівництва самодіяльним мистецтвом робітників і службовців» (1947 р.) тощо. Було запропоновано проведення, по-перше, постійно діючих шестимісячних курсів та переатестації керівників; по-друге, дворічних курсів з підготовки керівників танцювальних колективів; по-третє, постійно діючих семінарів для молодих викладачів танцю. Проте на заваді стала відсутність резерву фахівців. На

початку 50-х років ХХ ст. на факультетах культурно-освітньої роботи у Харківському, Московському й Ленінградському інститутах культури (у той час вони називалися бібліотечними) почала здійснюватися підготовка організаторів-методистів клубної роботи і викладачів клубної справи для спеціальних технікумів, які опановували певні навички роботи із самодіяльними колективами. Таке нововведення значно покращило стан керівної роботи в колективах художньої самодіяльності і сприяло подальшому розвитку цієї форми народної творчості. Важливою подією на шляху до подальшого розвитку самодіяльності стало створення Міністерства культури УРСР на підставі Указу Президії Верховної Ради УРСР від 10 квітня 1953 р. «Про перетворення союзно-республіканських Міністерств Української РСР». Ми погоджуємося із думкою Ю. Кондуфора, який зазначав, що «здійснення цього важливого організаційного заходу сприяло поліпшенню планомірного загальнодержавного керівництва багатограним культурним життям країни, у тому числі й діяльністю культурно-освітніх установ» [3, 497].

Висновки. Отже, основними особливостями культурно-освітнього процесу в перше післявоєнне десятиліття було відновлення й розвиток культури і мистецтва, відбудова матеріальної бази культурних установ, створення широкої мережі художньої самодіяльності, зміцнення досягнутих успіхів, активне використання накопиченого досвіду, подальші пошуки свого шляху й перебудова роботи на нових соціально-естетичних засадах. За цей час у країні змінилися матеріальні умови діяльності гуртків, сформувалася система державного керівництва самодіяльністю, підготовки кадрів, з'явилися нові форми та жанри, значно посилювався морально-естетичний потенціал художньої самодіяльності. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми і потребує подальшого розгляду та аналізу історико-педагогічної спадщини провідних педагогів і митців цього періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Годовой отчет о работе Управления художественной самодеятельности комитета и Центрального Дома народного творчества УССР за 1947 год // ЦДАВО України. – Ф. 4762. – Оп. 1. – Спр. 149, – 49 арк.
2. Годовые отчеты о работе Управления художественной самодеятельности комитета и Центрального Дома народного творчества УССР за 1946 год // ЦДАВО України. – Ф. 4762. Оп. 1. – Спр. 60. – 66 арк.
3. История Украинской ССР : в 10 т. / [под ред. Ю. Ю. Кондуфора]. – К. : Наук. думка, 1985. – Т.9 : Украинская ССР в период построения развитого социалистического общества (1945 – нач. 60-х гг.). – 1985. – 582 с.

4. Матеріали з питань діяльності Комітету в справах культурно-освітніх установ Української РСР, 1947 р. // ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр. 5559. – Арк. 24 – 47.
5. Матеріали про роботу клубних установ України, 1952 р. // ЦДАВО України. – Ф. 2. – Оп. 8. – Спр. 7121. – 68 арк.
6. Отчет о работе клубных учреждений по УССР за 1947 год (ф. 80-Б) // ЦДАВО України. – Ф. 582. – Оп. 10. – Спр. 237. – 143 арк.
7. Отчет о работе клубных учреждений по УССР за 1948 год (ф. В-IV-С, РИК-80-Б). // ЦДАВО України. – Ф. 582. – Оп. 10. – Спр. 318. – 104 арк.
8. Сводный годовой отчет управления о работе клубных учреждений УССР за 1947 год. // ЦДАВО України. – Ф. 4762. – Оп. 1. – Спр. 133. – 92 арк.
9. Сельский клуб : справочная книга / [сост. М. В. Раузен]. – М. : Гос. изд-во культ.-просвет. лит-ры, 1955. – 368 с.
10. Статистичні звіти про сітку, кадри, устаткування, фінансування клубних установ за 1955 рік. // ЦДАВО України. – Ф. 5116. – Оп. 8. – Спр. 67. – 186 арк.

УДК 378.147.111.041(09)

К.І. Кириченко, Г.С. Бобрицька

Українська інженерно-педагогічна академія

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Стаття присвячена методам організації самостійної роботи студентів Харківського університету членами Харківського математичного товариства кінця ХІХ – початку ХХ століття. Розглянуті історичні аспекти, що впливали на розвиток навчально-виховної роботи в університетах.

Статья посвящена методам организации самостоятельной работы студентов Харьковского университета членами Харьковского математического общества конца ХІХ – початку ХХ века. Рассмотрены исторические аспекты, влияющие на развитие учебно-воспитательной работы в университетах.

The article is dedicated to methods of organization of students original work in the Kharkov university by the members of Kharkov Mathematical Society at the end of ХІХ – beginning of ХХ centuries. The historical aspects that affected to the development of the educational work at universities are regarded.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку української держави набули значущості питання вдосконалення вітчизняної освітньої системи відповідно до ринкових вимог. З'явилась необхідність у вихованні самостійної особистості, яка здатна організовувати та реалізовувати свою діяльність без сторонньої допомоги. Підготовка такого фахівця можлива при створенні відповідного навчального середовища, яке включало б у себе систему заходів для реалізації самостійної роботи студентів. Це вимагає звернення до педагогічної проблематики в історичному аспекті,